

LA GANGA I LA XURRA A CATALUNYA

Text: Gerard Bota (1), Jordi Camprodon (1), Joan Estrada (2), David Giralt (1) i David Guixé (1)
Fotografies : Jordi Bas (2)

- (1) Centre Tecnològic Forestal de Catalunya (CTFC)
- (2) Institució per a l'Estudi Gestió i Recuperació dels Ecosistemes Lleidatans (EGRELL)

La ganga (*Pterocles alchata*) i la xurra (*Pterocles orientalis*) són els únics representants europeus dels pteròclids que és una família d'ocells granívors de mida mitjana, molt ben adaptada als ambients subdesèrtics d'Euràsia i Àfrica. Un exemple d'aquesta adaptació és la capacitat dels adults d'emmagatzemar aigua a les plomes del pit per dur-la als polls volant quilòmetres de distància.

La ganga (*Pterocles alchata*).

La població europea de xurra actualment només es distribueix per la península Ibèrica, amb una població estimada en un màxim de 8.000 parelles a Espanya i unes 500 a Portugal. El gruix de la població europea de ganga també es reparteix entre Espanya (11.000 parelles com a màxim) i Portugal (10-100 parelles), tot i que manté una petita població al sud-est de França (La Crau), amb 150-170 parelles (SUÁREZ *et al.*, 1999; TUCKER & HEATH, 1994). Als Països Catalans són dues de les espècies animals més amenaçades d'extinció. Actualment només es troben a la depressió de l'Ebre catalana i franja de ponent més propera, i han desaparegut durant aquest segle del país Valencià i la Catalunya Nord (FERRER *et al.*, 1986).

De l'abundància històrica al límit de d'extinció

Fins al tombant dels segles XIX-XX, la ganga i la xurra es distribuïen com a mínim per bona part de la depressió de l'Ebre i el nord-est del Principat (FERRER *et al.* 1986). Anteriorment, probablement encara estaven més esteses. Per exemple, al segle XVIII el geògraf Francisco de Zamora citava la xurra als plans de Sant Martí, actualment dins la ciutat de Barcelona. Durant el segle XX van experimentar una greu davallada que les ha portat fins a la vora mateixa de l'extinció. Així, a primers dels anys vuitanta, encara es trobaven en amplis sectors del Segrià, les Garrigues i la Noguera. Però l'accelerada transformació de l'hàbitat, com la implantació de regadius en els secans de Gimenezs-Almacelles, d'Utxesa i d'Algerri, està conduint

els pteròclids a l'extinció. Es calcula que l'àrea de distribució de la xurra s'ha reduït a menys d'una cinquena part durant la segona meitat del segle XX. En uns trenta anys ha passat de tenir una població de centenars de parelles a menys de 20 parelles als anys 90 (ESTRADA *et al.*, 1996) i unes 14-15 comptabilitzades l'any 2000 (CTFC, 2000). La ganga, probablement també abundant en el passat, ha passat recentment d'un 180 parelles als anys 80 (ESTRADA & CURCÓ, 1991) i entre 80-110 parelles als anys 90 (ESTRADA *et al.*, 1996), cap a unes 60 l'any 2000 (CTFC, 2000). Les densitats actuals s'estimen entorn les 0'8 parelles/km² en el cas de la xurra i menys de 2 parelles/km² per la ganga (ESTRADA *et al.*, 1996; CTFC,2000).

La població de xurra encara es troba distribuïda per 4 zones dels secans lleidatans, que alternen en funció de les condicions ambientals temporals de cadascuna. Aquestes zones són: 1) el *secà de Sunyer-Utxesa*, amb 2-4 xurres; fins fa poc guardava la població principal; en breu es preveu que desapareixerà per la transformació en regadiu; 2) el *secà de Balaguer-Menàrguens*, amb 10-15 exemplars; 3) el *secà d'Aitona-Granja d'Escarp*, amb 15-20 exemplars i 4) el *secà d'Almenar-Alguaire*, principal zona d'hivernada (CTFC, 2000). No es pot descartar que en realitat s'estigui produint una entrada al Principat d'exemplars desplaçats de zones veïnes de la Franja recentment transformades, que vindrien a cobrir les baixes o a reforçar la minsa població lleidatana.

La població reproductora de ganga es distribueix principalment pel *secà d'Alfés* amb 40 i 50 parelles estimades i, en menor nombre, pels *erms d'Aitona i la Granja d'Escarp*, on no se superen les 10 parelles (CTFC, 2000).

La conservació dels pteròclids a Catalunya

La xurra i la ganga habiten els guarets i erms intercalats entre els conreus de secà, en una superfície per anar bé no inferior al 20% del total de terra cultivada.

D'aquestes formacions herbàcies o sotsarbustives n'obtenen aliment suficient (llavors), gràcies a una diversitat florística notable; alhora, disposen d'un recobriment vegetal suficient per amagar els nius al terra, però no excessiu per

permetre l'avistament de depredadors (HERRANZ & SUÁREZ, 1999). Un altre factor limitant és la disponibilitat d'abeuradors, ja que la dieta granívora en un medi semiàrid no els ofereix prou aigua. Els abeuradors acostumen a ser petites basses del bestiar, utilitzades pels pteròclids si disposen de bona visibilitat (FERNS & HINSLEY, 1994). Complementàriament, els rostolls tenen importància després de la sega, ja que els pteròclids hi troben moltes granes de cereal escampades.

La xurra (*Pterocles orientalis*).

Els ambients de secà catalans estan en vies de desaparèixer en la seva major part a conseqüència de la política agrària desenvolupada durant les darreres dècades. L'amenaça més greu pels pteròclids és la transformació dels secans de caire estèpic en regadiu. Els projectes de reg associats al canal d'Algerri-Balaguer, ja en execució, i al futur canal Segarra-Garrigues, auguren una extinció imminent la xurra i la ganga a Catalunya, a no ser que s'emprenguin mesures de conservació de forma urgent.

L'altra gran amenaça és la intensificació de l'agricultura dins els mateixos secans, amb la conseqüent desaparició dels guarets i erms. Per últim, la disminució de la ramaderia extensiva, situació associada sovint a la intensificació agrícola, comporta no només una transformació d'erms en conreus, sinó també una manca de pastura que acaba convertint la resta d'erms en brolles i màquies, hàbitats desfavorables per a la xurra i la ganga a causa de l'excessiva densitat i alçada vegetal. Tanmateix, i en llocs molt concrets, poden existir problemes de sobrepasturatge que erosionen l'hàbitat dels pteròclids. Altres perturbacions, més puntuals, són el creixement i proliferació d'infraestructures humanes, la pèrdua d'abeuradors, el llaurat de rostolls just després de la sega, l'aforestació i l'increment de predadors antròpics.

La situació crítica de les dues espècies, amb poblacions molt petites, densitats baixes i una forta tendència regressiva, no ofereix gaire marge ni temps de maniobra. És per això que urgeix prendre decisions polítiques decidides, dirigides a garantir la preservació d'una mostra prou important dels ambients de secà extensius on encara sobreviuen els pteròclids. En aquesta àrea protegida s'haurien d'alternar els conreus amb guarets i erms de forma equilibrada. Simultàniament, s'hauria d'aprovar i posar en marxa els plans de recuperació de la ganga i la xurra, amb mesures concretes per a cada sector poblacional.

Agraïments:

Les dades i estudis sobre el poblament de pteròclids de l'any 2000 s'han dut a terme gràcies al finançament de la Direcció General de Patrimoni Natural i Medi Físic del Departament de Medi de la Generalitat de Catalunya.

Bibliografia

- CTFC, 2000. *Situació de la xurra i la ganga a la plana de Lleida*. Departament de Medi Ambient i Centre Tecnològic Forestal de Catalunya. Manuscrit.
- ESTRADA, J. & CURCÓ, A. 1991. *La xurra (Pterocles orientalis) i la ganga (Pterocles alchata) a Catalunya: evolució i situació actual*. Butll. GCA 8:1-8
- ESTRADA, J., FOLCH A., MAÑOSA, S., BONFIL, J., GONZÁLEZ-PRAT, F. & ORTA, J. 1996. *Avifauna estèpica de la Depressió del Ebro catalana: Distribución y estima poblacional*. In J. Fernández Gutiérrez & J. Sanz-Zuasti (eds.): *Conservación de las Aves Esteparias y su Hábitat*, pp. 121-130. Junta de Catilla-León. Valladolid.
- FERNS, P. N. & HINSLEY, S. A. 1994. *Effects of Raptors on the activity of Sandgrouse*. Journal of Raptor Research, 28: 236-241.

- FERRER, X., MARTÍNEZ-VILALTA, A. & MUNTANER, J. 1986. Ocells. En R. Folch (Ed.): *Història natural dels Països Catalans*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- HERRANZ, J. & SUÁREZ, F (editors). 1999. *La Ganga Ibérica (Pterocles alchata) y la Ganga Ortega (Pterocles orientalis) en España. Distribución, abundancia, biología y conservación*. Colección Técnica. Ministerio de Medio Ambiente.
- SUÁREZ, F., OÑATE, J.J. & HERRANZ, J. 1999. *Estado y problemática de conservación de las Gangas Ibérica y Ortega en España*. In HERRANZ, J. & SUÁREZ, F (editors). 1999. *La Ganga Ibérica (Pterocles alchata) y la Ganga Ortega (Pterocles orientalis) en España. Distribución, abundancia, biología y conservación*. Colección Técnica. Ministerio de Medio Ambiente.
- TUCKER, G.M. & HEATH, M.F. 1994. *Birds in Europe. Their Conservation Status*. BirdLife International. Cambridge.